

„Mały turysta” – przedszkolne podróże po „Małej Ojczyźnie”

Innowacja pedagogiczna o charakterze
organizacyjno-metodycznym

Autor innowacji: Elżbieta Kalinkowska

Kozienice 2017

Nazwa placówki: **Publiczne Przedszkole Nr 4 w Kozienicach**

Adres: **ul. Konstytucji 3 Maja 4, 26-900 Kozienice**

Tytuł innowacji: **„Mały turysta” – przedszkolne podróże po „Małej Ojczyźnie”**

Autor innowacji: **Elżbieta Kalinkowska**

Rodzaj innowacji: **innowacja organizacyjno -metodyczna**

Czas realizacji: **15.09.2017 – 30.06.2018**

Zasięg innowacji: **dzieci sześćoletnie (25 dzieci)**

Innowacja nie wymaga przyznania dodatkowych środków budżetowych i zgody organu prowadzącego na finansowanie

Programy na których oparta jest innowacja:

- „Podstawa programowa wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej” (Dz. U.2017r. poz.356),
- program „Nasze Przedszkole” - program edukacji przedszkolnej wyd. Mac – Edukacji, Kielce 2017

Literatura:

- Karol Piasecki „Puszcza Kozienicka” PTTK Kraj 1985
- „Puszcza Kozienicka” – Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych, Pionki 2009
- Krzysztof Zając, Renata Maj - „Dziedzictwo kulturowe gminy Kozienice” – TMZK, Kozienice 2014

Wstęp

„Krajoznawca szuka wiedzy o Polsce sercem. Na wycieczkach kształcić musimy zarówno ciała, jak i umysł i uczucie, budzić gotowość słowem

Ojczyzna, uczyć karności, kształcić miłość ziemi ojczystej” -

Mikołaj Wisznicki - wybitny pedagog, pionier krajoznawstwa, jeden z twórców Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego

Wycieczki są jedną z ciekawych form prowadzenia zajęć wychowawczo-dydaktycznych w przedszkolu. Służą one bezpośredniemu poznaniu rzeczywistości i pozwalają obserwować rzeczy, zjawiska, procesy i sytuacje w „naturalnych warunkach i naturalnym ich przebiegu”. Przedszkolaki posiadają w sobie ogromną potrzebę poznawania otaczającego świata, chętnie podpatrują rzeczywistość i zadają wiele pytań.

Nie tylko w dziedzinie poznawczej uwidacznia się pozytywny wpływ wycieczki na rozwój dzieci. Uczestnicząc w wycieczce, przedszkolaki podporządkowują się ogólnie przyjętym zasadom, a tym samym przystosowują się do przyjętych norm współżycia społecznego, kształtując swoją postawę prospołeczną. Wycieczki są również doskonałym sposobem promocji zdrowego stylu życia, alternatywą do preferowanego w dzisiejszym świecie biernego wypoczynku przed telewizorem.

W naszym przedszkolu, wędrowki i wyjazdy z dziećmi są na stałe wpisane w całoroczny kalendarz wydarzeń. Planujemy wycieczki krótkie - takie w pobliże przedszkola, a także dłuższe - autokarowe. Do każdej z wycieczek przygotowujemy się starannie, tak, aby przyniosły jak najwięcej zadowolenia naszym wychowankom i spełniały wszystkie warunki bezpieczeństwa.

Wśród dzieci każda zapowiedź wycieczki wywołuje radość i szczególne ożywienie. Dzieci cieszą się, że znajdą się na powietrzu, że zetkną się z przyrodą, ciekawymi zjawiskami, z nowym środowiskiem, przeżyją przygody. Ogólne ożywienie przed wycieczką udziela się także i nam, nauczycielkom, chociaż nie ukrywamy, że praca nauczyciela w czasie wycieczki wymaga wielkiej zapobiegliwości, odpowiedzialności i przysłowiowych. Jednakże warto to robić, gdyż efekty wycieczki są nieporównywalnie większe niż zajęcia odbywające się w przedszkolu. Dostarczają wszechstronnej wiedzy i głębszych przeżyć, bo popartych bezpośrednim doświadczeniem.

Wycieczki niosą także ze sobą cały pakiet wartości wychowawczych, takich, jak aktywność i chęć współdziałania w grupie, zaradność, uspołecznienie, koleżeństwo, a nauczycielowi dają możliwość pełniejszego poznania wychowanka. Wycieczka stwarza wyjątkowo korzystne warunki dla zwrócenia uwagi na charakter dziecka, na jego moralną i społeczną postawę, poziom wiadomości, stopień zainteresowań.

Teoretycy wychowania przedszkolnego w całym procesie dydaktyczno - wychowawczym wycieczki wyróżniają różnorodne funkcje :

- Funkcję poznawczą, która polega na dostarczeniu dziecku informacji o świecie na bazie najbliższego otoczenia. Wycieczka stwarza możliwości zetknięcia się wychowanka z faktami przyrodniczymi w warunkach naturalnych, w różnorodności i bogactwie okazów, w ich licznych wzajemnych powiązaniach, w ścisłej łączności z pracą ludzi i życiem społecznym. Jest więc najbogatszym źródłem zdobywania wiedzy w najbardziej przystępny i skuteczny sposób.
- Funkcja kształcąca, która polega na rozwijaniu spostrzeżeń i wrażeń niezbędnych do pracy myślowej, tworzenia wyobrażeń, kształtowanie pojęć, rozwijania mowy. Wycieczka daje możliwość wyrabiania orientacji w terenie, nabywania określonych umiejętności i kształtowania nawyków. Stwarza naturalne warunki do rozwijania sfery emocjonalnej i estetycznej. Kształtuje umiejętności odczuwania piękna, uwrażliwia na nie. Daje możliwość rozwijania zainteresowań wychowanków, swobodnego dzielenia się spostrzeżeniami, przeżyciami, wyrażania uczuć radości z osiągnięć.
- Wycieczka przyczynia się również do wyrabiania sprawności fizycznej, wytrzymałości i odporności, wdrażania dzieci do dbałości o własne zdrowie. Stosowanie podczas wycieczki odpowiednich form pracy wyzwala inicjatywę i samodzielność, skłania do pokonywania trudności.
- Funkcja wychowawcza, która polega na dostarczaniu wzorów postępowania i kształtowaniu umiejętności zachowania się wobec swoich kolegów, społeczeństwa, przyrody i wytworów pracy ludzkiej. Wycieczka jest podstawą do kształtowania poczucia dyscypliny, systematyczności i dokładności w pracy oraz odpowiedzialności. Umożliwia współprzeżywanie, koleżeńską współpracę, wzajemną pomoc.
- Funkcja motywacyjna wycieczki, która polega na pobudzaniu aktywności poznawczej dziecka, wyzwoleniu i rozwijaniu zainteresowań otaczającą rzeczywistością, wyzwoleniu chęci do badań i eksperymentów, do pracy fizycznej, sportu rekreacji do aktywnej percepcji i twórczej ekspresji sztuki.

Wszystkie wymienione funkcje wycieczki są ze sobą integralnie powiązane.

Podsumowując, można postawić tezę, że wycieczka jest lekcją obserwacji, dostrzegania, patrzenia, mówienia. Spełnia ona w życiu dziecka przedszkolnego ważną rolę, przede wszystkim wypoczynkową i poznawczą, kształtuje postawy społeczne przedszkolaka. Jest szczególnie dogodną sytuacją do kształtowania postaw społeczno - narodowych wobec otaczającego świata z uwagi na fakt, że odsłania u dzieci wiele cech osobowości, które nie ujawniły się w warunkach przedszkolnych. Wycieczka jest doskonałą okazją do kształcenia uczuć patriotycznych przez wzbudzanie miłości do kraju ojczystego, wyrabianie poczucia dumy narodowej, wytwarzania więzi dziecka ze środowiskiem, w którym żyje. Oprócz tego, wycieczka silnie integruje uczestników, wzmacnia więzi łączące grupę, sprzyja budowaniu pozytywnych relacji, wzajemnego zaufania i poczucia bliskości.

Adresaci programu

Dzieci jednego oddziału Publicznego Przedszkola Nr4 w Kozienicach, grupa 25 dzieci - oddział V „Pszczółki”

Rozmiar przestrzenny

Publiczne Przedszkole Nr 4 w Kozienicach

Rozmiar czasowy

Czas realizacji innowacji: 15.09.2017 – 30.06.2018r.

Założenia i cele

- Celem innowacji jest przybliżenie dzieciom dziedzictwa kulturowego regionu – naszej „małej Ojczyzny”, poznanie historii i tradycji, kształtowanie poczucia własnej tożsamości, poznanie i dostrzeganie piękna krajobrazu najbliższej okolicy swojej „Małej Ojczyzny” - ziemi kozienickiej oraz jej walorów krajoznawczych i turystycznych.
- Popularyzacja krajoznawstwa jako formy poznawania kraju ojczystego.
- Rozwijanie pasji uprawiania turystyki.
- Zdobywanie brązowej Odznaki Krajoznawczej Ziemi Kozienickiej we współpracy z PTTK w Kozienicach
- Podnoszenie jakości pracy przedszkola

Cele szczegółowe

Dziecko:

- pozna miejsce swojego zamieszkania, najbliższy region - swoją „Małą Ojczyznę”
- pozna historię regionu, legendy - podczas wycieczek
- rozwinięciem umiejętności współpracy w grupie
- pozna i nauczy się aktywnego, pożytecznego spędzenia czasu wolnego
- kształtuje wiary we własne siły
- kształtuje umiejętności bezpiecznego i kulturalnego zachowania się w miejscach publicznych się podczas wycieczek

Nauczyciele:

- umożliwienie doskonalenia organizacji i metod pracy wychowawczo-dydaktycznej
- pogłębienie współpracy z rodzicami

Rodzice:

- włączenie rodziców do współpracy

Sposoby realizacji

Metody – wycieczki piesze i autokarowe

Formy – praca z całą grupą

Innowacja nie wymaga dodatkowych nakładów finansowych

Oczekiwane efekty

Przewidywane efekty wdrożenia innowacji:

Dziecko:

- zna swoją „Małą Ojczyznę”, jej zabytki, legendy
- zna aktywne sposoby spędzania czasu wolnego
- staje się samodzielne, odpowiedzialne, umiejące współpracować z innymi,
- wie jak bezpiecznie i kulturalnie zachować się podczas wycieczki,

Nauczyciel:

- świadomie planuje i organizuje proces wychowawczo – dydaktyczny
- motywuje dzieci do rozwoju swoich umiejętności
- doskonalili swój warsztat pracy
- ma stały kontakt z rodzicami wychowanków

Rodzic:

- włącza się do współpracy z nauczycielami i przedszkolem

Sposoby realizacji

Metody – wycieczki piesze i autokarowe

Formy – praca z całą grupą

Innowacja nie wymaga dodatkowych nakładów finansowych

Środki, materiały, sprzęt

Przedszkole zapewnia odpowiednie warunki lokalowe i organizacyjne konieczne do realizacji innowacji. Zapewniony jest dostęp do materiałów dydaktycznych.

Książeczki Odznaki Turystycznej Ziemi Kozienickiej z PTTK Oddział Kozienice

Sprzymierzeńcy

Dyrektor przedszkola, rodzice, nauczyciele, pracownicy obsługi, PTTK Oddział Kozienice

Rodzice na zebraniu grupowym zostali zapoznani z innowacją i wyrazili zgodę i zadeklarowali chęć pomocy w organizowaniu wycieczek.

Ewaluacja

1. Zdobyć brązowej Odznaki Turystycznej Ziemi Kozienickiej potwierdzonej wpisem do Książeczki Odznaki Turystycznej Ziemi Kozienickiej

2. Przygotowanie sprawozdania podsumowującego wdrażanie innowacji i przedstawienie na posiedzeniu Rady Pedagogicznej w czerwcu 2018 r.

3. Ankieta skierowana do rodziców dotycząca wprowadzonej innowacji.

Zakres treści i harmonogram działań -plan wycieczek

Realizacja innowacji odbywać się będzie zgodnie z obowiązującą „Podstawą programową wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej” (Dz. U.2017r. poz.356), oraz programem „Nasze Przedszkole” - program edukacji przedszkolnej wyd. Mac – Edukacja Kielce 2017 oraz regulaminem PTTK Oddział Kozienice dotyczącym warunków zdobycia Odznaki Krajoznawczej Ziemi Kozienickiej.

Wycieczki piesze i autokarowe odbywać się będą wg planu wycieczek z możliwością korekty (warunki atmosferyczne).

PLAN WYCIECZEK „MAŁEGO TURYSTY” – przedszkolne podróże po „Małej Ojczyźnie” na rok szkolny 2017/2018 ODDZIAŁ V „Pszczółki”

Lp.	Termin realizacji	Sposoby realizacji	Osoby odpowiedzialne	Uwagi
1.	wrzesień 2017	<ul style="list-style-type: none"> • ABC Turysty Przyrodnika – poznanie regulaminu wycieczek autokarowych i pieszych, plecak małego turysty – wyposażenie • „Najpiękniejsze, bo najbliższe sercu” – piesza wycieczka po mieście: kramy, stare kamieniczki i drewniane domy, pomnik z herbem miasta, kościół pw. Św. Krzyża	E.Kalinkowska M.Łukiewicz	
2.	październik	<ul style="list-style-type: none"> • piesza wycieczka do Zespołu Pałacowo – Parkowego w Kozienicach: park	E.Kalinkowska M.Łukiewicz	

		<p>podworski, dwa pomniki przyrody- dąb szypułkowy i sosna; kolumna Zygmunta I Starego oraz pomnik mogiła – AK-BCh</p> <ul style="list-style-type: none"> • autokarowa wycieczka do Skansenu Bojowego 1 Armii WP 		
3.	listopad	<ul style="list-style-type: none"> • piesza wycieczka - kwatera Legionistów na cmentarzu parafialnym 	E.Kalinkowska M. Łukiewicz	
4.	grudzień	<ul style="list-style-type: none"> • wycieczka do Muzeum Regionalnego w Kozienicach 	E.Kalinkowska M. Łukiewicz	
5.	styczeń	<ul style="list-style-type: none"> • piesza wycieczka – hamernia - dawna fabryka broni; cmentarz żydowski Kirkut 	E.Kalinkowska M.Łukiewicz	
6.	luty	<ul style="list-style-type: none"> • piesza wycieczka – zwiedzanie dworku w stylu mazowieckim z I poł. XIX wieku 	E.Kalinkowska M.Łukiewicz	
7.	marzec	<ul style="list-style-type: none"> • piesza wycieczka – zespół budynków Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Od Cierpiących 1924r. oraz Izba Pamięci K. Gruszczyńskiej; 	E.Kalinkowska M.Łukiewicz	
8.	kwiecień	<ul style="list-style-type: none"> • piesza wycieczka do Stadniny Koni w Kozienicach • autokarowa wycieczka do rezerwatu „Krepiec”- ścieżka dydaktyczna – Garbatka 	E.Kalinkowska M. Łukiewicz	

		Letnisko, drewniana zabudowa willowa z okresu międzywojennego, budynek dworca PKP z 1919r.; zalew „Polanka” i amfiteatr „Grzybek”		
9.	maj	<ul style="list-style-type: none"> • autokarowa wycieczka do Muzeum Wsi Radomskiej • piesza wycieczka do Biblioteki Publicznej Gminy Kozienice – willa z 1823r. 	E.Kalinkowska M. Łukiewicz	
10.	czerwiec	<ul style="list-style-type: none"> • rajd z rodzicami do rezerwatu przyrody „Królewskie Źródła” – podsumowanie całorocznych wypraw turystycznych, wręczenie brązowej Odznaki Krajoznawczej Ziemi Kozienickiej 	E.Kalinkowska M. Łukiewicz	we współpracy z PTTK Kozienice

Regulamin Odznaki Krajoznawczej Ziemi Kozienickiej

1. Zarząd PTTK Oddział w Kozienicach na wniosek Komisji Krajoznawczej ustanawia z dniem 01.10.2014 r. Odznakę Krajoznawczą Ziemi Kozienickiej.
2. Celem wprowadzenia odznaki jest zachęcenie do poznania walorów turystycznych, krajoznawczych, historycznych i przyrodniczych oraz popularyzację Ziemi Kozienickiej poprzez aktywne spędzenie czasu wolnego.
3. Odznakę można zdobywać każdy turysta, który ukończył 6 lat i spełni wymagania niniejszego regulaminu.
4. Czas zdobywania odznaki jest nieograniczony, a kolejność zwiedzania poszczególnych obiektów dowolna.
5. Odznaka posiada trzy stopnie: brązowa, srebrna, złota.
6. Odznakę zdobywa się w kolejności stopni, nie więcej niż jeden stopień w ciągu roku, uczestnicząc w wycieczkach indywidualnych lub zbiorowych.
7. Odznakę można zdobywać równoległe z innymi odznakami turystycznymi i krajoznawczymi.
8. Odznakę zdobywa się na terenie powiatu kozienickiego oraz zwiedzając wybrane obiekty w Puszczy Kozienickiej, które są wymienione w Załączniku do Regulaminu.
9. Zwiedzane obiekty nie mogą się powtarzać przy zdobywaniu kolejnych stopni odznaki.
10. Wymagana liczba obiektów:
  - a. brązowa – 15 obiektów wymienionych w załączniku do regulaminu, na terenie co najmniej dwóch gmin powiatu kozienickiego lub jednej gminy i Puszczy Kozienickiej;
  - b. srebrna – 25 obiektów wymienionych w załączniku do regulaminu, na terenie co najmniej czterech gmin powiatu kozienickiego lub trzech gmin i Puszczy Kozienickiej;
  - c. złota – 40 obiektów wymienionych w załączniku do regulaminu, przy czym, włączając niższe stopnie, obiekty muszą pochodzić z siedmiu gmin powiatu kozienickiego i Puszczy Kozienickiej.
11. Podstawą weryfikacji Odznaki jest książeczka (kronika) wycieczek prowadzona przez zdobywającego zawierająca: imię i nazwisko, datę urodzenia, adres, datę wycieczki, zwiedzany obiekt, potwierdzenie zwiedzanego obiektu. w której znajduje się obiekt, fotografia turysty na tle obiektu (podczas weryfikacji zdjęcia mogą być dołączone do książeczki na płycie CD) , podpis osoby uprawnionej (przodownika, przewodnika, kierownika wycieczki lub opiekuna Szkolnego Koła Turystyczno–Krajoznawczego). Dopuszcza się potwierdzenie poprzez wykonanie własnego opisu zwiedzanego obiektu.
12. Z zapisu w książeczce (kronice) musi jednoznacznie wynikać, iż ubiegający się o odznakę osobiście zwiedził i poznał obiekty wymagane w regulaminie.
13. Weryfikację odznaki przeprowadza PTTK Oddział w Kozienicach za pośrednictwem Komisji Krajoznawczej powołanej przy Oddziale.
14. Książeczkę (kronikę) ze spełnionymi warunkami na dany stopień odznaki w celu weryfikacji można przesłać na adres:

PTTK Oddział w Kozienicach

Al. 1 Maja 5 26-900 Kozienice

16. Weryfikacje odznaki dokonuje się najpóźniej w ciągu miesiąca od daty złożenia książeczki (kroniki).

17. Zarząd Oddziału PTTK w Kozienicach może przyznać Odznakę z pominięciem zasad regulaminu osobom szczególnie zasłużonym dla turystyki i krajoznawstwa Ziemi Kozienickiej.

18. Interpretacja regulaminu należy do Oddziału PTTK w Kozienicach.

Załącznik do Regulaminu OKZK

Załącznik do regulaminu Odznaki Krajoznawczej Ziemi Kozienickiej zawierający obiekty krajoznawcze z podziałem na gminy oraz wybrane obiekty w Puszczy Kozienickiej

Gmina Garbatka-Letnisko

1. Bąkowiec – cmentarz choleryczny z 1874 r.
2. Bąkowiec – cmentarz wojenny z I wojny światowej.
3. Brzustów – pomnik legionistów J. Piłsudskiego, poległych w 1914 r.
4. Brzustów – pomnik upamiętniający B. Drózdza „Dzika” zamordowanego w 1946 r.
5. Garbatka-Letnisko – budynek dworca PKP z 1919 r.
6. Garbatka-Letnisko – cmentarz parafialny, w tym mogiła zbiorowa żołnierzy polskich poległych w kampanii wrześniowej w 1939 r. oraz pomnik ofiar Oświęcimia.
7. Garbatka-Letnisko – drewniana zabudowa willowa z okresu międzywojennego.
8. Garbatka-Letnisko – kościół parafialny pw. Nawiedzenia NMP.
9. Garbatka-Letnisko – pomnik – kamień upamiętniający wymarsz I Kadrowej.
10. Garbatka-Letnisko – zalew „Polanka” i amfiteatr „Grzybek”.
11. Molendy – pomnik ku czci partyzantów BCh i AK poległych w 1944 r.
12. Molendy – 2 cmentarze wojenne z I wojny światowej.
13. Rezerwat przyrody Krępiec.
14. Żytkowice – pomnik-mauzoleum legionistów I Brygady poległych w 1914 r., pod Anielinem i Laskami.

Gmina Głowaczów

1. Brzóza – kościół pw. św. Bartłomieja.
2. Brzóza – pomnik misji odbytych w Brzozie w 1839 r.
3. Brzóza – pomnik przyrody – Aleja Lipowa.
4. Chodków – pomnik upamiętniający walki majora Henryka Dobrzańskiego „Hubala”.
5. Cecylówka – obelisk upamiętniający mieszkańców pomordowanych we wrześniu 1939 r.
6. Głowaczów – pomnik Józefa Piłsudskiego.
7. Głowaczów – kopiec Józefa Piłsudskiego.
8. Lipa – pomnik poświęcony bitwie Powstania Styczniowego 1864 r.
9. Maciejowice – cmentarz z I wojny światowej (w pobliżu parkingu leśnego przy drodze Kozienice-Brzóza).
10. Studzianki Pancerne – izba pamięci.
11. Studzianki Pancerne – pomnik mauzoleum bitwy pod Studziankami.

Gmina Gniewoszków

1. Boguszówka – dworek i park krajobrazowy założony w XIX w.
2. Borek – fort z 1879 r. należący do systemu obronnego twierdzy Dęblin.
3. Gniewoszków – pomnik poświęcony Janowi Gniewoszkowi z Oleksowa.
4. Oleksów – cmentarz z mogiłami powstańców styczniowych.
5. Oleksów – kościół pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika.
6. Regów Nowy – kapliczka Jana Nepomucena z poł. XVIII w.
7. Wysokie Koło – dwacmentarze z mogiłami żołnierzy z I i II wojny światowej.
8. Wysokie Koło – kościół p.w. N.M.P. Królowej Różańca Świętego.

Gmina Grabów nad Pilicą

1. Czerwonka – pomnik w hołdzie żołnierzom walczącym o przyczółek warecko-magnuszewski.
2. Grabów nad Pilicą – cmentarz z mogiłami wojennymi i kwaterą rodu Komornickich.
3. Grabów nad Pilicą – neogotycki kościół pw. Św. Trójcy.
4. Grabów nad Pilicą – Urząd Gminy – dawna strażnica austriackiej służby granicznej.
5. Wyborów – barokowa kapliczka z poł. XVII w.
6. Zakrzew – pomnik poświęcony żołnierzom WP i Armii Czerwonej poległym w VIII 1944 r.

Gmina Kozienice

1. Brzeźnica – kościół neogotycki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa i św. Leonarda.
2. Chinów – cmentarz ewangelicko-augsburski XIX – pocz. XX w.
3. Janików – pomnik upamiętniający miejsce mordu przez Niemców mieszkańców Janikowa w 1943 r.
4. Kociołki-Kajzerówka –kapliczka w kępie drzew.
5. Kozienice – cmentarz ewangelicki – Śmigiel.
6. Kozienice – kwatera Legionistów na cmentarzu parafialnym.
7. Kozienice – cmentarz żydowski – Kirkut.
8. Kozienice – hamernia – dawna fabryka broni.
9. Kozienice – dworek w stylu mazowieckim z I poł. XIX w. (Aleja 1 Maja 10).
10. Kozienice – kaplica pw. św. Aleksandra (ul. Lubelska).
11. Kozienice – kościół pw. Św. Krzyża.
12. Kozienice – kramy z XIX w. (ul. Radomska).
13. Kozienice – muzeum regionalne.
14. Kozienice – stadnina koni.
15. Kozienice – willa z 1923 r. (obecnie Biblioteka Publiczna).
16. Kozienice – zespół budynków Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek od Cierpiących oraz Izba Pamięci Kazimiery Gruszczyńskiej.
17. Kozienice – zespół pałacowo-parkowy, w tym kolumna Zygmunta I Starego oraz pomnik-mogiła AK-BCh.
18. Nowiny (Cholerna Góra) – cmentarz ofiar zarazy i I wojny światowej.
19. Rezerwat przyrody Guśc.
20. Ryczywół – kościół p.w. św. Katarzyny wraz z dzwonnica.
21. Świerże Górne – dzwonnica drewniana z XVIII w.
22. Świerże Górne – cmentarz z I wojny światowej.

Gmina Magnuszew

1. Kępa Anielin – pomnik powstańców styczniowych 1863 r.
2. Magnuszew – kwatera na cmentarzu poległych żołnierzy o przyczółek warecko-magnuszewski.
3. Magnuszew – kościół pw. św. Jana Chrzciciela z II poł. XVIII w. wraz z zabytkową dzwonnica.
4. Magnuszew – pomnik Braterstwa Broni.
5. Mniszew – skansen Bojowy 1 Armii WP.
6. Rezerwat przyrody Dęby Biesiadne im. Mariana Pulkowskiego.
7. Rezerwat przyrody Olszyny.
8. Rozniszew – kościół pw. Narodzenia NMP – sanktuarium Matki Boskiej Różańcowej.
9. Rozniszew – kopiec Kościuszki.
10. Rozniszew – pomnik Orła Białego 1863 r. na cmentarzu.
11. Trzebień – zespół pałacowy z pocz. XIX w.

Gmina Sieciechów

1. Kępage – pomnik ku czci żołnierzy BCh i AK.
2. Nagórnik – ruiny fortu Bema (Wannowskiego).
3. Opactwo – zespół poklasztorny benedyktynów z kościołem pw. Wniebowzięcia NMP.
4. Sieciechów – izba historyczno-regionalna.
5. Sieciechów – kościół pw. św. Wawrzyńca.
6. Sieciechów – ul. Paryż (drewniana zabudowa).
7. Sieciechów – zabytkowy Rynek.
8. Zajezierze – budynek dworca PKP z 1917 r.
9. Zajezierze – pomnik kpr. Michała Okurzałego.
10. Zajezierze – pomnik upamiętniający pobyt Józefa Piłsudskiego.
11. Zajezierze – pomnik 28 Pułku Artylerii Lekkiej.

Puszcza Kozienicka (wybrane obiekty)

1. Augustów – izba dydaktyczno-muzealna Puszczy Kozienickiej.
2. Augustów – wyluszcarnia nasion.
3. Augustów – cmentarz z I wojny światowej.
4. Kajzerówka – cmentarz z I wojny światowej przy niebieskim szlaku (Uroczysko Kobylin).
5. Pomnik poświęcony 31 pułkowi Strzelców Kaniowskich (parking leśnym przy drodze Kozienice – Radom).
6. Przejazd – ścieżka przyrodniczo-leśna Śródborze.
7. Rezerwat przyrody Brzeźniczka.
8. Rezerwat przyrody Królewskie Źródła.
9. Rezerwat przyrody Zagożdżon.
10. Ścieżka dydaktyczna Królewskie Źródła.
11. Ścieżka przyrodniczo-leśna Królewskie Źródła.